

ประวัติศาสตร์เพลงนมัสการคำเมือง

จันทร์แรม ชัยศรี

ฝ่ายประวัติศาสตร์ สภาคริสตจักรในประเทศไทย

“ภาษา” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายว่าเสียงหรือกิริยาอาการที่ทำความเข้าใจกันได้หรืออีกความหมายหนึ่งคือคำพูด ถ้อยคำที่ใช้พูดกัน เมื่อพูดถึงภาษาในประเทศไทยก็มีภาษาไทยกลาง เป็นภาษาหลักที่ใช้ในการสื่อสาร ทั้งการพูด และการเขียน แต่ถ้ากล่าวถึงภาษาในท้องถิ่นแต่ละภาคก็มีภาษาที่ใช้สื่อแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นนั้น ๆ ภาคเหนือก็พูดภาษาพื้นเมืองล้านนา ภาคกลางก็พูดภาษาไทยกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็พูดภาษาอีสาน และภาคใต้ก็พูดภาษาปักษ์ใต้ เป็นต้น ดังนั้นในแต่ละภาคแต่ละท้องถิ่นจะใช้ภาษาสื่อสารกันเฉพาะท้องถิ่นของตนเอง อย่างไรก็ตามบางครั้งคนในภาคเดียวกันพูดเหมือนมาจากประโยคเดียวกันยังมีความหมายที่แตกต่างกันไปก็มี

ในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงภาษาพื้นเมืองล้านนา ซึ่งในช่วงสมัยมิชชันนารีเข้ามาประกาศและเผยแผ่ศาสนาเขาเรียกคนทางภาคเหนือว่า “คนลาว” และเรียกภาษาพื้นเมืองล้านนาที่ใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวันว่า “ภาษาลาว” ในสมัยแรกที่ ศจ.ดาเนียล แมคคิลวารี หรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “พ่อครูหลวง” เข้ามาประกาศในปี 1867 และตั้ง “มิชชันลาว” ขึ้น ท่านเป็นผู้บุกเบิกการประกาศคริสต์ศาสนาในภาคเหนือ โดยความพยายามเรียนรู้ภาษาไทยและภาษาล้านนา แล้วท่านได้ทำการประกาศศาสนา เป็นจุดเริ่มต้นที่สามารถตั้งเป็นคริสตจักรต่าง ๆ มาจนถึงปัจจุบันนี้

ในปี 1868 มีมิชชันนารีคนหนึ่งคือ ศจ.โจนาธาน วิลสัน หรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “พ่อครูวิลสัน” ท่านเป็นเพื่อนกับครูหลวง มาปฏิบัติพันธกิจใน “มิชชันลาว” พร้อมกับภรรยา พ่อครูได้ใช้ชีวิตอยู่ที่ลำปางเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่ช่วยพ่อครูหลวงทำการประกาศทำให้มีคนกลับใจหลายคน คนทั้งหลายที่กลับใจเชื่อได้มีการรวมกลุ่มกันนมัสการ เมื่อมีการรวมกลุ่มนมัสการของผู้เชื่อ พ่อครูวิลสันจึงสนใจในเรื่องของเพลงที่จะนำมาใช้ในกลุ่มคริสเตียนเหล่านั้นประกอบกับท่านมีไหวพริบ มีนิสัยเป็นนักวิพากษ์วิจารณ์ที่มีความสามารถพิเศษเกี่ยวกับดนตรี จึงเริ่มทำการแปลเพลงนมัสการของตะวันตกมาเป็นภาษาพื้นเมืองล้านนา นอกจากผลงานที่ท่านแปลแล้วท่านยังได้แต่งเพลงภาษาพื้นเมืองล้านนาขึ้นมาอีกหลายบท

ประวัติที่เราทั้งหลายควรจดจำคือ พ่อครูวิลสันผู้แปลเพลงนมัสการของตะวันตกมาเป็นภาษา ล้านนา โดยท่านใช้เวลามากในการแปลเพลง ท่านเริ่มการแปลและแต่งเพลงนมัสการมาเรื่อย ๆ ไม่ ทราบปีที่ชัดเจน ประมาณปี 1896 เพลงนมัสการล้านนาถูกพิมพ์ขึ้นครั้งแรกหลังจากนั้นในปี 1905 มีการ พิมพ์เพลงนมัสการภาษาล้านนาขึ้นเป็นครั้งที่ 2 ท่านได้ใช้และเสียสละเวลาของท่านสำหรับเพลงภาษา ล้านนา และได้มอบเพลงดังกล่าวให้เป็นของขวัญชิ้นใหญ่สำหรับคนเมืองเหนือ พอมาถึงปี 1911 เป็นปี ที่เกิดเหตุการณ์อันน่าเศร้าสลดใจสำหรับหลายคนที่รู้จัก และคุ้นเคยกับพ่อครูวิลสันเนื่องจากท่าน เสียชีวิตลง เพราะปัญหาสุขภาพที่ไม่ดีมาตลอด หลังจากที่ท่านเสียชีวิตไม่นานได้มีการพิมพ์เพลงภาษา ล้านนาขึ้นเป็นครั้งที่ 3 ในปี 1914 และเพลงเหล่านี้ถูกนำมาใช้ไม่นาน (ไม่ทราบปีที่ชัดเจน) ก็ยกเลิกไป เนื่องจากกระแสการรวมชาติดังกล่าวต่อไป

พ่อครูหลวงมิตรสหายผู้ร่วมงานกันมาอย่างยาวนาน ได้กล่าวสวดถึงความสำเร็จและยิ่งใหญ่ ของพ่อครูวิลสัน ในฐานะผู้สร้างเพลงนมัสการคำเมือง โดยพ่อครูหลวงได้กล่าวถึงผลงานของพ่อครูวิล สันอย่างชื่นชมว่า “ท่านได้ใช้เวลาเป็นปี ๆ ด้วยความรักและเสียสละสำหรับการเตรียมเพลงให้กับ พิธีกรรมในโบสถ์ลาวซึ่งจะเป็นการหล่อหลอม และนำไปสู่การสร้างชีวิตของผู้คนในแถบนี้อีกนานนับ ปีพวกคนลาวชอบเพลงจริง ๆ พวกเขาหลาย ๆ คนเรียนศาสนาจากบทเพลงเป็นส่วนใหญ่ อิทธิพลของ ท่านในโบสถ์ลาวนั้นเทียบได้กับงานของวัตต์และเวสลิในหมู่คนอังกฤษเลยทีเดียว” (คำว่า “ลาว” ที่ ท่านใช้คือคนเมืองหรือเมืองเหนือนั่นเอง) และมีอีกหลายท่านที่ได้กล่าวถึงและชื่นชมผลงานของพ่อครู วิลสัน และหลายท่านได้ย้ายอยู่เสมอคือเพลงคำเมืองเป็นสิ่งที่สร้างให้คริสตจักรในล้านนามีชีวิตชีวา มากยิ่งขึ้น

“ภาษาลาว” หรือคำเมืองเป็นภาษาหลักที่ใช้สื่อสารกันดังกล่าวมาแล้วในช่วงเวลาที่มิชชันนารี เริ่มงานด้านการศึกษาในล้านนาได้เริ่มสอนเด็กผู้หญิงให้อ่านพระคัมภีร์ ราวปี ค.ศ. 1878 มิชชันได้ตั้ง โรงเรียนสตรีขึ้น และในปี ค.ศ. 1888 ตั้งโรงเรียนชาย ภาษาที่ใช้สอนในโรงเรียนระยะแรกมิชชันใช้ ภาษาพื้นเมืองล้านนา เพราะเป็นภาษาที่ผู้คนใช้ในชีวิตประจำวัน ต่อมาความเปลี่ยนแปลงก็ได้เริ่ม เกิดขึ้นในดินแดนนี้อย่างช้า ๆ การขยายอิทธิพลของอังกฤษในพม่าทำให้อิทธิพลตะวันตกและอิทธิพล ของรัฐบาลสยามที่กรุงเทพฯ เข้ามามีบทบาทในล้านนามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการทำ สนธิสัญญาเชียงใหม่ครั้งที่ 1 ในอีก 10 ปีต่อมา รัฐบาลได้ส่งข้าหลวงมาดูแลให้มีการปฏิบัติตาม ข้อตกลงในสัญญา ต่อมารัฐบาลก็มีบทบาทในการควบคุมบริหาร ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจของบรรดานครและเมืองต่าง ๆ ในล้านนาทำให้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางสังคมและ วัฒนธรรมในล้านนาด้วย แม้ผู้คนที่รู้หนังสือในล้านนาสมัยก่อนจะมีจำนวนน้อย แต่สังคมล้านนาก็มี มรดกทางภาษาและวัฒนธรรมที่มั่นคงคือมีตัวอักษรที่ใช้ถ่ายทอดภาษาเขียนของตนเอง

การเข้ามามีบทบาทของชาวอังกฤษหรือคนในบังคับของชาวอังกฤษและข้าราชการสยามทำให้ภาษาไทยกลางและภาษาอังกฤษเริ่มเป็นสื่อกลางที่สำคัญมากขึ้น ในการติดต่อธุรกิจการค้าหรือติดต่อทางราชการ

หลังจากการจัดรูปแบบการปกครองและการบริหารของล้านนา เป็นมณฑลลาวเฉียงใน ค.ศ. 1893 รัฐบาลได้ประกาศให้ภาษาสยามหรือภาษาไทยกลางเป็นภาษาราชการในดินแดนแถบนี้ รวมทั้งได้มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกอบรมข้าราชการขึ้นที่เชียงใหม่ เพื่อส่งสอนลูกหลานเจ้านายและขุนนางพื้นเมืองให้มีความรู้ความเข้าใจในแบบแผนธรรมเนียมการปกครอง และการบริหารตามแบบกรุงเทพฯ วิชาที่เป็นพื้นฐานสำคัญวิชาหนึ่งคือการเรียนรู้ภาษาไทยกลาง แต่ขณะเดียวกันโรงเรียนมิชชันยังใช้ภาษาพื้นเมืองอยู่ พัฒนาการทางการเมืองก้าวไปสู่ความเป็นรัฐชาติ มีการแต่งตั้งกรมการมณฑลพายัพ ขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ.1904 เป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการศึกษาโดยรัฐบาล ต่อมาในปี 1909 มีการสอนภาษาพื้นเมืองในชั้นเล็ก ๆ ของโรงเรียนมิชชัน พอมาถึงปี 1910 โรงเรียนมิชชันได้จ้างครูสอนภาษาไทยกลางที่เป็นชาวสยามเป็นครั้งแรกและในปีเดียวกันนี้ได้มีการตื่นตัวเรื่องชาตินิยมและการศึกษา ต่อมาในปี 1912 โรงเรียนปรินส์รอยแยลวิทยาลัย ยกเลิกการใช้ภาษาพื้นเมือง หลังจากนั้นปี ค.ศ.1918 รัฐบาลออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรก มีผลต่อโรงเรียนมิชชันพอสมควรเนื่องจากโรงเรียนของเอกชนทั้งหมดจะต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบและการดูแลของทางราชการ ในปี ค.ศ.1936 เลิกใช้ภาษาพื้นเมืองพูดในโรงเรียน ต่อมาในปี 1940 รัฐบาลได้ประกาศให้ประเทศสยามใช้ภาษากลางเป็นภาษาประจำชาติหมายความว่าไม่มีการสอนและการพูดภาษาพื้นเมืองในโรงเรียน ส่งผลกระทบมายังคริสตจักรคือเพลงภาษาพื้นเมืองก็กำลังจะถูกลืมและเลิกใช้ในคริสตจักรทั่ว ๆ ไปด้วย

ในอดีตที่ผ่านมาเพลงคริสเตียนคำเมือง มีความหมายสำหรับคริสตชนในภาคเหนือรุ่นก่อนซึ่งได้ใช้เพื่อการนมัสการพระเจ้า แต่เพลงคริสเตียนคำเมืองได้เลือนหายไปนานหลายสิบปีแล้ว เป็นผลกระทบเนื่องมาจากในช่วงที่โรงเรียนได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 (ค.ศ.1868-1911) ถึงรัชกาลที่ 6 (ค.ศ.1910-1930) คำเมืองถูกปิดกั้นห้ามมีการสอนหรือถ่ายทอดในโรงเรียนตามกระแสการรวมชาติระหว่างสยามกับล้านนา และถูกปิดกั้นอย่างเด็ดขาดในยุคการเกิดกระแสชาตินิยมช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเห็นได้ว่าคริสตชนคนรุ่นใหม่หลายคนไม่รู้จักเพลงคริสเตียนคำเมืองและร้องไม่ได้ ปัจจุบัน (ค.ศ.1998) ผู้ที่สามารถร้องเพลงคริสเตียนคำเมือง และอ่านคำเมืองได้นั้น ส่วนมากเสียชีวิตไปเกือบหมดแล้ว มีส่วนน้อยที่ยังเหลืออยู่ในคริสตจักรคือผู้เฒ่าผู้แก่บางท่านที่มีอายุประมาณ 70 ปี ขึ้นไป คนหนุ่มสาวหาผู้ที่ร้องเพลงนมัสการคำเมือง ได้ยากภาษาล้านนาเป็นภาษาที่คนรุ่นใหม่ไม่รู้จัก ไม่ค่อยเห็นความสำคัญและสนใจในการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของเพลงคริสเตียนคำเมือง อีกทั้งหนังสือเพลงคริสเตียนคำเมืองนับวันจะยิ่งสูญหายและหายาก เท่าที่พบใน

ปัจจุบันยังมีให้เห็นน้อยมาก คนรุ่นใหม่มักจะไม่รู้จักและไม่เข้าใจภาษาคำเมืองเก่าอย่างเช่น “ไม้เสาคแวงคือไม้กางเขน” แต่ตรงกันข้ามจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุจะเห็นว่าภาษาพื้นเมืองเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย มีความหมายลึกซึ้งอย่างที่มีคำกล่าวที่ว่า “ภาษาพื้นเมืองมันกินใจดี” หมายความว่าประทับใจลึกซึ้งถึงในใจซึ่งผู้สูงอายุเหล่านั้นได้บอกอีกว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่มีความหมายแบบตื้น ๆ ไม่ลึกซึ้งเหมือนภาษาพื้นเมืองของเขาเอง

สมัยเริ่มแรกของคริสตจักรในล้านนาไม่ทราบปีที่ชัดเจน เพลงนมัสการคำเมืองที่พ่อครูวิลสันแปลได้ใช้ภาษาและคำที่สละสลวยเพื่อให้เนื้อเพลงคล้องจองกันและให้เข้ากับโน้ตเพลง ได้ถูกนำมาใช้ในคริสตจักรของคนเมืองในช่วงนมัสการเพลงที่นิยมร้องมากที่สุด (เป็นเพลง “ฮิด” ในสมัยนั้น เดี่ยวนี้ข้าตอดตัวลงกลับไปข้าขอพระเจ้าอภัยจิตใจ กันทั้งความตายก่อนตื่นจากหลับ ข้าอับจิตใจขอท่านได้ฮับ ข้าเป็งพระทัย อันฮักอินดู ข้าขอในนามแห่งพระเยซู อาเมน อาเมน” ซึ่งเพลงนี้มักจะนิยมใช้ร้องเมื่อปิดการนมัสการตอนเย็น ก่อนเข้านอน และคนลาวมักจะสอนลูก ๆ ให้ร้องเพลงนี้ให้ได้เพลงภาษาลาวถูกนำมาใช้ได้ไม่นานจึงเลิกไป เป็นผลกระทบเนื่องมาจากกระแสการรวมชาติตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

จากคำบอกเล่าจะเห็นว่า ในปัจจุบันนี้เพลงคำเมืองนั้นมีส่วนมากได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษคือผู้ที่ร้องเพลงได้เพราะพ่อแม่เป็นผู้สอนให้ร้อง ไม่ได้ศึกษาหรือฝึกหัดร้องเอง จะเห็นว่าคนส่วนมากที่ร้องเพลงคำเมืองได้ไม่ได้เรียนตั้งอักษรล้านนามาก่อน ดังนั้นในการร้องเพลงคำเมืองจึงเป็นการจำและถ่ายทอดมาเพลงที่ใช้อยู่ในสมัยเริ่มแรกจะเป็นตัวอักษรล้านนา ต่อมาก็มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นตัวอักษรไทยแต่บางคำยังอ่านเป็นภาษาพื้นเมืองอยู่ เนื้อหาของเพลงก็มีการเปลี่ยนแปลงภาษามาเรื่อย ๆ จนมาถึงปัจจุบันนี้เพลงนมัสการที่ใช้ร้องในคริสตจักรทั่ว ๆ ไปจะเป็นภาษาไทย ซึ่งเป็นฉบับสังคายนาเล่มล่าสุดปี 1988

ในปัจจุบัน เพลงภาษาล้านนาไม่ได้ถูกนำมาใช้ในคริสตจักรช่วงนมัสการเหมือนกับสมัยแรกที่มิชชันได้นำมาใช้แต่เพลงภาษาอังกฤษล้านนาจะถูกนำมาใช้ก็ต่อเมื่อทางคริสตจักรได้จัดคนนมัสการพระเจ้าพิเศษเนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่นวันถวายขอบพระคุณ งานศพ งานแต่งงาน นักร้องทั้งหลายมักจะนำมาร้องถวายเป็นเพลงสรรเสริญพระเจ้าพิเศษเนื่องในโอกาสต่าง ๆ นั้น ด้วยเหตุนี้เมื่อเพลงภาษา

ล้านนา หรือเพลงคริสเตียนคำเมืองกำลังจะถูกลืมไปในคริสตจักรหรือชุมชนที่เราอาศัยอยู่ก็เป็นสิ่งที่น่าเสียดายที่เราทั้งหลายที่เป็นคนยุคใหม่น่าจะหันมาสนใจ และอนุรักษ์คำเมืองไว้เพื่อสืบทอดเป็นมรดกทางภาษาต่อไป

ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายประวัติศาสตร์ สภาคริสตจักรฯ จึงเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และรื้อฟื้นเพลงคริสเตียนคำเมืองไว้ เพื่อสืบทอดเป็นมรดกทางภาษาต่อไปและมีโอกาสใช้เพลงคริสเตียนคำเมืองในชีวิตคริสตจักรปัจจุบัน

ดังนั้น ในฐานะที่ท่านเป็นผู้มีความปรารถนาที่จะอนุรักษ์และรื้อฟื้นเพลงคริสเตียนคำเมืองที่มีมานานแล้ว ขอเชิญชวนท่านมีส่วนร่วมในโครงการนี้ โดยฝ่ายประวัติศาสตร์ กำลังเก็บและรวบรวมข้อมูลหากท่านมีข้อมูลหรือทางคริสตจักรของท่านมีผู้ที่ร้องเพลงคริสเตียนคำเมืองได้กรุณาติดต่อไปยัง

อาจารย์จันทร์แรม ชัยศรี

ฝ่ายประวัติศาสตร์ สภาคริสตจักรฯ

57/6 ถนนทุ่งโฮเต็ล ซอย 3 ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000

หรือลงที่อยู่ไปรษณีย์

ตู้ ป.ณ. 73 ป.ณ.จ. เชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000

โทรศัพท์ (053) 249052

แฟกซ์ (053) 249052

หวังว่าท่านที่มีข้อมูลหรือแนะนำแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นบุคคล คริสตจักรหน่วยงาน และ องค์กร คงเป็นพลังสนับสนุนอันสำคัญของโครงการ ซึ่งทางฝ่ายประวัติศาสตร์จะได้ติดตามจากท่านเพื่อนำไปศึกษาวิจัยและเก็บไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่อไป ขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้